5.4.2024

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

stv@eduskunta.fi

Lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi työttömyysturvalain muuttamisesta

Asia: HE 13/2024 vp

Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö kiittää mahdollisuudestaan antaa lausunto ja tulla kuultavaksi.

Esityksen vaikutuksista

Esityksen mukaan ansiopäivärahan tasoon vaikuttavien työttömyyspäivien määrä alkaisi alusta, kun työnhakija on täyttänyt uudelleen palkansaajan työssäoloehdon ja palkansaajan ansiopäivärahan enimmäisaika alkaa alusta. Ansiopäivärahan alentaminen 25 prosentilla merkitsee pysyvää muutosta etuuden määrään henkilöillä, jotka ovat siirtyneet työttömyysturvalain 6 luvun 9 §:n mukaisille lisäpäiville. Tämä johtuu siitä, että lisäpäiville siirtyneillä ei ole mahdollisuutta täyttää työssäoloehtoa uudelleen, toisin kuin muilla ansiopäivärahan saajilla. Esityksen mukaan ansiopäivärahan alentaminen voisi kohdistua niihin, jotka ovat oikeutettuja lisäpäiviin ja kuuluvat ikäluokkiin 1961–1964. Lisäksi mainitaan, että nämä ikäluokat alkavat saada etuutta lisäpäivien perusteella vuosina 2026–2029, kun enimmäisaika heillä on alkanut lain voimaantulon jälkeen. Yhteisjärjestö toteaa tähän, että lisäpäiville siirtyneille on jo maksettu ansiopäivärahaa alennettuna heti 40 työttömyyspäivän ja edelleen alennettuna 170 työttömyyspäivän jälkeen, kuten muillekin päivärahan saajille.

Yhteisjärjestön arvion mukaan kahden kuukauden jälkeen tehtävä porrastus koskisi noin kahta kolmannesta ansiosidonnaisen saajista. Myöhempi leikkaus taas vaikuttaisi 20–30 prosenttiin saajista. Keskimääräinen täysi päiväraha viime vuonna oli noin 1 600 euroa kuukaudessa ja laskisi kahden kuukauden jälkeen 1 280 euroon. Porrastuksen vaikutus olisi pääsääntöisesti 200–500 euroa kuukaudessa, mitä voidaan pitää huomattavana etuusleikkauksena. Huomioitavaa on, että 20 prosentin etuusleikkaus tapahtuisi jo 40 työttömyyspäivän jälkeen. Esimerkiksi Ruotsissa, jossa työttömyysturvajärjestelmä on hyvin samanlainen kuin Suomessa, ansiopäivärahaa porrastetaan vain kerran ja sekin tehdään vasta 100 päivän jälkeen. Ruotsissa porrastaminen tapahtuu myös loivemmin kuin Suomessa esitetyssä mallissa.

Yrittäjän työttömyysturvan osalta korostetaan, että yrittäjät rahoittavat ansio-osan itse maksamillaan jäsenmaksuilla. Yrittäjäkassan ansiopäivärahan taso on matalampi kuin palkansaajilla. Porrastus tulee laskemaan kassan jäsenistä noin kolmasosasalla ansiopäivärahan peruspäivärahan tasolle. Yrittäjäkassan keskimääräinen päiväraha

bruttona on noin 60 euroa päivässä ja 1 290 euroa kuukaudessa vuoden 2022 tasossa. Näin ollen keskimääräinen päivärahan taso on jo valmiiksi matala.

Työttömyysturvaa koskevista muista leikkaustoimenpiteistä on jo säädetty hallituksen esityksellä 73/2023 vp. Kun otetaan huomioon kaikki vuoden 2024 työttömyysturvaa koskevat leikkaukset, voi leikkausten yhteisvaikutus muodostua hyvin merkittäväksi. Nimittäin esimerkiksi porrastus, lapsikorotuksen poisto ja suojaosan poisto kohdistuvat osin samoihin henkilöihin. Edellä mainittujen leikkausten yhteisvaikutus voi olla jopa yli 50 prosentin etuusleikkaus lähtötasoon nähden. Näin ollen tietyillä ryhmillä työttömyysturvan leikkausten kokonaisvaikutukset ovat erittäin merkittäviä. Esitysten kokonaisvaikutuksia on pyritty havainnoimaan erillisellä liitteellä.

Hallituksen esityksessä todetaan, että vaikka esitys heikentää joidenkin henkilöiden työttömyysetuuksien määrää, esitys kuitenkin säilyttää oikeuden saada työttömyysetuutta joko työmarkkinatukena, peruspäivärahana tai ansiopäivärahana sen perusosan osalta, eikä esitys heikennä näitä etuuden perusmääriä tai laske työttömyyden perusteella maksettavien etuuksien määrää alle perustuslain 19 §:n 1 momentissa tarkoitetun viimesijaisen turvan määrän. Esitetyt muutokset voivat kuitenkin ohjata ansiopäivärahan saajia viimesijaiseksi tarkoitetun toimeentulotuen saajiksi. Erityisesti toimeentulotukeen liittyy merkittäviä kannustinloukkuja, jotka estävät työllistymistä. Tällä hetkellä ansiopäivärahan saajat saavat verrattain vähän muita täydentäviä etuuksia, kuten toimeentulotukea.

Palkkatuettu työ

Esityksen mukaan jatkossa palkkatuettu työ ei lähtökohtaisesti kerryttäisi työssäoloehtoa. Alentuneesti työkykyisen ja yli 60-vuotiaan pitkäaikaistyöttömän työllistämiseksi solmitusta palkkatuetusta työstä kertyisi kuitenkin työssäoloehtoa ensimmäisen 10 työssäolokuukauden jälkeen 75 prosenttia työssäoloehtoa kerryttävistä kuukausista.

Esityksen mukaan tieto palkkatukityöstä ja osa-aikaisesta palkkatukityöstä saadaan edelleen työvoimapoliittiselta lausunnolta. Esityksessä ehdotetaan asiasta säädettävän asetuksella. Yhteisjärjestö pitää tärkeänä, että asetuksessa edellytetään työvoimaviranomaista ilmoittamaan kassalle lausunnossa selkeästi se, milloin palkkatukityö on työssäoloehtoa kerryttävää tai, milloin kyseessä on palkkatuki tai palkkatuen jatkokausi, joka on myönnetty alentuneesti työkykyisen tai yli 60-vuotiaan pitkäaikaistyöttömän työllistymiseksi.

Palkkatuetun työn siirtymäsäännöksen takia toimeenpanossa joudutaan aluksi selvittelemään palkkatuetun työ alkamisajankohtaa. Osa-aikaisen palkkatuetun työn ajalta maksetaan soviteltua päivärahaa, mutta työ ei kerrytä työssäoloehtoa. Tämä edellyttää toimeenpanossa järjestelmänmuutoksia, jotta järjestelmä voi tulkita annetun lausunnon vaikutuksesta työssäoloehdon kertymään.

Yhteisjärjestö toteaa, että palkkatukea koskeva ehdotus asettaa työsuhteisessa työssä olevat henkilöt eriarvoiseen asemaan työttömyysturvassa. Työssäoloehto kertyy kaikesta työsuhteisesta työstä, mutta esityksen mukaan ei lähtökohtaisesti enää silloin, jos työnantaja on saanut julkista tukea palkkakustannuksiin. Työntekijä kuitenkin maksaa jatkossakin palkkatuetun työn ajalta veroja ja työttömyysvakuutusmaksuja, vaikka jatkossa palkkatuettu työ ei oikeutakaan saamaan ansiopäivärahaa työn päätyttyä.

Ikäsidonnaisista poikkeuksista luopuminen

Poikkeussäännösten poistamiset selkeyttävät työttömyysturvajärjestelmää, mutta samalla ne heikentävät työttömyysturvan tasoa tietyillä työnhakijoilla. Esimerkiksi nykyisin 58 vuotta täyttäneellä päivärahan taso on suojattu. Suoja vaikuttaa silloin, kun henkilö on pienipalkkaisessa työssä ja jää uudelleen työttömäksi niin, että päivärahan taso lasketaan uudelleen. Nyt esitetään tämän suojasäännön poistamista.

Vaikutukset työttömyyskassoihin

Ehdotetut muutokset lisäisivät työttömyyskassoissa neuvontatilanteita, edellyttäisivät henkilöstön kouluttamista ja ne aiheuttaisivat muutoksia työttömyyskassojen maksatusjärjestelmiin. Lisäksi työttömyyskassojen tulee päivittää viestintämateriaalia ja päätöstekstejä.

Yhteisjärjestö haluaa nostaa esiin, että etuuden tason alentaminen työttömyyden alkuvaiheessa lisää työttömyyskassoissa myös korjaustilanteiden määrää. Korjausten määrää lisää se, että täysimääräistä päivärahaa maksetaan suhteellisen lyhyelle ajalle (vain 40 päivälle) työttömyyden alkaessa. Jos ensimmäisten 40 (/170) päivän ajalle maksettua päivärahaa peritään takaisin tai päivärahaa voidaankin esimerkiksi myöntää jälkikäteen aiemmalle ajalle, aiheutuu näistä nykyistä laajempia korjaustilanteita. Tällaisia tilanteita tulee vastaan esimerkiksi silloin, kun henkilö on ensin saanut kielteisen lausunnon jonkin työvoimapoliittisen seikan vuoksi (korvaukseton määräaika, päätoiminen yritystoiminta, opinnot tms.), ja työvoimaviranomainen muuttaa lausunnon myönteiseksi hakijan toimitettua asiaan lisäselvitystä. Tällöin kassa voi maksaa päivärahan takautuvasti hylätylle ajalle. Jos kassa on jo ehtinyt maksaa päivärahaa myöhemmälle ajalle, hyvin todennäköisesti kyseessä olevalle ajalle aiheutuu takaisinperintää, kun päiväraha tuleekin maksaa aiemmalle ajalle täysimääräisenä ja jo maksetulle ajalle alennettuna. Ensimmäisille 40/170 päivälle kohdistuva takaisinperintä (silloin, kun päiväraha peritään kokonaan takaisin) aiheuttaa vastaavasti usein tarvetta lisäysmaksuille, kun täysimääräisenä päivärahana maksettava aika siirtyy pidemmälle takaisinperinnän vuoksi.

Voimaantulo ja siirtymäsäännös

Ehdotetun alennetun päivärahan siirtymäsäännöksestä johtuu, että toimeenpanossa, järjestelmämuutoksissa sekä neuvonnassa tulee huomioida, että ansiopäivärahaa voidaan maksaa alentamattomana vielä pitkänkin ajan lain voimaantulon jälkeen. Esimerkiksi tilanteessa, jossa palkansaajan työssäoloehto on täyttynyt ennen lain voimaantuloa, sovelletaan yhä nykyistä 26 kalenteriviikon työssäoloehtoa. Jos henkilö jää työssäoloehdon täytyttyä hyväksyttävän syyn takia pois työmarkkinoilta esimerkiksi perhevapaan takia, voi hän tulla päivärahan hakijaksi vasta useita vuosia viimeisimmän työn päättymisestä. Tällaisen palkansaajan kohdalla kyseinen työssäoloehto huomioidaan ja ansiopäiväraha maksetaan ilman sen alentamista, jos työttömyysetuusoikeus alkaa viimeistään 1.9.2031.

Lisäksi huomiona esitetään, että esityksen mukaan henkilö kerryttää työssäoloehtoa normaalissa palkkatukityössä nykyistä vastaavasti 75 %:sti, jos työ on alkanut ennen lain voimaantuloa, vaikka työ päättyisi lain voimaantulon 2.9.2024 jälkeen. Velvoitetyöhön

perustuvan palkkatukityön osalta on erikseen säädetty 26 viikon työssäoloehdon pituudesta ennen 2.9.2024 alkaneesta työstä, mutta vastaavaa säännöstä ei ole tehty normaalin palkkatukityön osalta. Näin ollen henkilö siirtyisi 12 kuukauden työssäoloehdon piiriin, jos henkilö on normaalissa palkkatukityössä ja työssäoloehtoon huomioidaan vähintään puolikas tai kokonainen työssäoloehtokuukausi 2.9.2024 jälkeiseltä ajalta. Lopulliseen esitykseen olisi hyvä tarkentaa, jos ennen 2.9.2024 alkaneeseen normaaliin palkkatukityöhön sovelletaan myös 26 viikon työssäoloehtoa.

Muutokset ovat toimeenpantavissa, mutta aikataulu on erittäin tiukka ottaen huomioon myös muut syyskuussa voimaan tulevat työttömyysturvaa koskevat muutokset. Toimeenpanon näkökulmasta on kuitenkin järkevää, että muutokset astuvat voimaan samaan aikaan.

Työttömyyskassojen Yhteisjärjestö ry

Aki Villman
toiminnanjohtaja
0503567990
aki.villman@tyj.fi